

- | NIELS ELMERS KOCH (RED.): *Trap Danmark: Frederikshavn, Hjørring, Læsø* (*Trap Danmark*, 6. udg., bd. 3), Trap Danmark, Hørsholm 2016, 308 s., 399,95 kr.

- | NIELS ELMERS KOCH (RED.): *Trap Danmark: Jammerbugt, Thisted, Brønderslev* (*Trap Danmark*, 6. udg., bd. 4), Trap Danmark, Hørsholm 2017, 328 s., 399,95 kr.

Kabinettssekretær Jens Peter Trap afsluttede i 1860 første udgave af *Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, et værk, der gjorde hans efternavn til et begreb og siden er opdateret flere gange, senest i 5. udgave (1972). Nu udkommer så 6. udgave. Selv om der har været mange diskussioner om, hvorvidt tiden er løbet fra sådanne opslagsværker på papir, har man alligevel besluttet med massiv fondsstøtte og med kronprinsen som protektor at udgive 34 store, flotte bind i perioden 2016-2020, hvoraf de to første her skal præsenteres.

I 2015 udkom *Trap Danmark Topografisk Atlas* i den utraditionelle målestok 1:75.000, anmeldt af Bo Fritzboeger i *Historisk Tidsskrift*, 116:1, s. 277-78. Han påpegede, at mængden af stednavne var bemærkelsesværdigt lille. På Trap.dk kan man læse, at dette atlas nu er kommet i 2. udgave, hvor man har forøget mængden af navne fra 15.000 til 21.000.

Chefredaktør for *Traps* 6. udgave er dr.agro. Niels ELMERS KOCH (f. 1951), der ved sin side har Trap Danmarks Faglige Råd og et antal fagredaktører og -konsulenter samt ikke mindst kontaktpersoner i de enkelte kommuner. Koch har bl.a. været skovrider i Skov- og Naturstyrelsen og chef for Forskningscenter for Skov og Landskab ved Københavns Universitet, så han har de bedste forudsætninger for at løse opgaven både med hensyn til forskning, administration og formidling.

Redaktionen stiller i sit forord i udsigt, at den trykte udgave vil blive suppleret med et såkaldt digitalt univers, der „hverken [er] en kopi af bogværket eller en digital bog men et dynamisk, søgbart og mere personligt redskab ... som vil være gratis tilgængelig for alle“. Det lyder spændende, og det er lovet tilgængeligt i 2018.

Det loves også i forordet, at definitioner og forklaringer på anvendte fagtermer ligesom forfatter- og kildehenvisninger (som var så nyttige i *Traps* 5. udgave) til de enkelte bidrag vil være tilgængelige på hjemmesiden. Til gengæld er der stednavneregistre i hvert enkelt bind, hvilket er en klar forbedring i forhold til 5. udgave.

Trap Danmark skal som bogværk bestå af 34 bind, hvor det ovennævnte atlas er nr. 34. Bind 1 og 2 skal dække hele landet, og i modsætning til tidligere udgaver begynder man ikke østfra. Bindene om København skal være nr. 32 og 33. I hvert af de øvrige bind er samlet et antal kommuner efter Strukturreformen af 2007, idet geografisk

tilgrænsende kommuner inden for samme region er samlet i samme bind. Ydermere tilstræber redaktionen, at de enkelte bind ikke overskrider de gamle amtsgrænser fra før 1970, som var grundlaget for Traps 5. udgave. Derved kommer man i praksis til også at respektere de fleste af de gamle sogne- og herredsgrænser, hvilket giver en topografisk kontinuitet, som mange lokalhistorikere vil have glæde af.

Redaktionen lover, at der i „det digitale univers“ vil komme data på sogneniveau (og dermed forhåbentlig også på herredsniveau), hvilket vil muliggøre sammenligning med den officielle historiske statistik.

I forordet står der: „Denne 6. udgave af *Trap Danmark* adskiller sig markant fra den 5. udgave, der forsøgte at få så meget som muligt med i bogværket og derved kan betegnes som en form for database trykt på papir.“ Det er ikke en helt retvisende sammenligning.

Viggo Hansens og Axel Schous (begge professorer i geografi ved Københavns Universitet) beskrivelser af natur- og kulturlandskaberne var fremragende formidling af deres egen grundforskning, ikke mindst på grund af sidstnævntes pædagogiske blokdiagrammer og let forståelige landskabskort over de enkelte amter. De var naturligvis som alt i 5. udgave trykt i sort/hvidt, og det var der faktisk fordele ved.

Hvis man således sammenligner „Landskabskort“ over Hjørring Amt i Trap 5, bd. 14 efter s. 32 med „Jordartskort“ over Frederikshavns Kommune i Trap 6 bind 3, s. 17, så kan det ikke nægtes, at det første i sort/hvid er meget lettere læseligt og forståeligt end det sidste med sine 9 farvenuancer, og det samme gælder det tilsvarende kort over Brønderslev Kommune s. 124. Det gamle kort er også meget lettere at orientere sig på, fordi der her er indtegnet jernbanerne, som de var i 1960, samt købstæderne.

En af de få kommuner, der ikke har ændret areal i de to udgaver af Trap er Læsø (i bind 3), som derfor kan direkte sammenlignes. I 5. udgave fik øen 9 sider, i 6. udgave er det blevet til hele 48 sider. Så hvor Viggo Hansen kunne disponere over ca. 2 sider til beskrivelsen af landskabet og dets dannelse, har de anonyme forfattere i 6. udgave kunnet boltre sig over 14 sider med fantastisk fine farvefotografier, en glimrende kronologisk oversigt over øens landskabshistorie fra Yoldiahavet til i dag og et kort (s. 248), der viser, hvordan Læsø gennem 5.000 år gradvist har hævet sig over havet. Kortet har hele 13 farvenuancer, så farveblinde læsere har et problem.

I 6. udgave har afsnittet „Historie“ (inkl. arkæologi) fået 9 sider, som indledes med en meget pædagogisk oversigt (s. 260-61) over øens historie fra ældre stenalder til i dag. Der er også et glimrende bidrag om „Salteventyret på Læsø“. Gennemgangen af Læsøs historie er fortræffelig, men anmelderen undrer sig alligevel over, at øens helt enestående administrative struktur slet ikke omtales.

Læsø var fra middelalderen og til 1828 ejet af Viborg Domkapitel, således at afgifterne fra de små gårde og huse gik til Viborg Domkirke. Det betød, at det lokale retsvæsen, Læsø Birketing, blev ledet af en kongelig udnævnt birkedommer sammen med et antal „stokkemænd“, mens den øvrige administration blev varetaget af en „landfoged“ (også kaldet „landforvalter“). Han var før 1746 beskikket af kongen og derefter og indtil 1828 af Domkapitlet under forbehold af kongens godkendelse. Landfogeden var ansvarlig for opkrævningen af skatter og bøder, pådømt ved birketinget, hvor han fungerede som anklager, lige som han var ansvarlig for skiftevæsenet. Landfogeden residerede i Klitgård lige nord for Byrum, hvor også birketinget blev afholdt, mens birkedommeren selv måtte sørge for sin bolig. Der skal vist ikke megen fantasi til at forestille sig, at der mellem disse to embedsmænd næsten permanent var stridigheder. Problemet blev løst i 1820, da embederne blev slået sammen.

I 1842 blev Læsø en normal sognekommune. Det er tankevækkende, at i 2016 var Læsøs befolkningstal på samme niveau som ved den første folketælling i 1787 (ca. 1.500), men hertil kommer i sommerhalvåret mange turister. I lighed med de administrative forhold på Læsø kan anmelderen savne en blot kortfattet redegørelse for styret i de små købstæder i bind 3 og 4 før kommunaloven i 1837: Skagen, Hjørring, Thisted og Sæby. I alle disse var der fra 1682 ikke længere nogen magistrat med borgmester og råd, men kun en byfoged. Den pågældende var ikke alene dommer på Bytinget, men han var også politimester, skatteopkræver og skifteforvalter, og i hvert fald i Sæby er det dokumenteret, at byfogeden i lange perioder styrede byen med hård hånd og begunstigede sin egen familie.

Det hjalp vel lidt, da der i de fleste købstæder (i Sæby 1773) blev indført, at to „eligerede borgere“ skulle bistå byfogeden i hans forretninger, men afgørende blev dog kommunaloven af 24. oktober 1837, der genindførte en borgerrepræsentation med egen valgt formand, således at byfogeden indtil 1919 udelukkende var dommer.

Trap 6 er forsynet med mange nye og spændende kort. I næsten alle kommunerne fremhæves det, hvilken utrolig betydning for udviklingen jernbanerne fik. Det ville nu nok hjælpe på forståelsen, hvis der bare for hvert bind havde været et enkelt kort over både de nedlagte og nuværende jernbaner.

Der skal ikke herske tvivl om, at det er et fremragende bogværk, som her er produceret, og som det er en fornøjelse at læse og fordybe sig i. For som kronprinsen udtrykker det i indledningen: „I en globaliseret verden er det vigtigt at kende sit land og dermed sine forudsætninger“.

Karl-Erik Frandsen